

I

У жодній енциклопедії світу не знайти вам цієї Зачіплянки. А вона є, існує в реальності. Без звички навіть трохи дивно звучить: Зачіплянка. Хтось колись тут за щось зачепився. І так пішло. В давні, в дозаводські часи було, кажуть, на цьому місці велике село, що робило списи запорожцям. І коли мандрували козаки на Січ, то завертали сюди, щоб заpastися списками. Отоді, може, котрийсь козак і зачепився тут за якусь молодицю, поклавши початок династії.

Живуть на Зачіплянці здебільшого праведні люди, або, як Микола-студент сказав би, правильні. Роботяги. Металурги. Ті, чие життя розбите на зміни, денні і нічні. З одного краю селища сага блищить, з другого – облуплений собор біліє. Старовинний, козацький. А перед вікнами селища, за вишняками, за Дніпром, ніч крізь ніч палахкотить ятриво домен, вулканиться червоно. Там народжується метал. Небо тремтить і глибшим стає щоразу, коли металургійний випліскує заграви, бурхаючи з крутого берега лавою розпечених шлаків.

Буре небо над містом, бурі дими.

Опівночі, після того, як промчить, прошурхоче велосипедами нічна зміна у бік заводів, і, зморена денними клопотами, Зачіплянка нарешті поринає в сон, і висне над нею з просторів неба місяць зеленорогий, собор стоїть над селищами в задумі один серед тиші, серед світлої акацієвої ночі, що більше навіть не на ніч схожа, а на якусь, сказати б, антиніч. Вона тут незвичайна, ця антиніч, вона мовби зачаклована видом собору, заслухана німою музикою його округлих, гармонійно поєднаних бань, наростаючих ярусів, його співучих ліній. Для неї, зачасної в бажанні розгадати дивні якісь загадки, розшифрувати тайнописи віків, собор ще повен далекою музикою, гримить обвалом літургій¹, перелунює православними месами², піснеспівами, шепоче жагою спокут, він ще повен гріхами, в яких тут калялись, і сповідями, і сльозами, і екстазом людських поривів, надій...

Заводи дають плавку, і, мов над вулканами під час виверження, заграви бурхають у небо, і вся глибінь його, враз оживши, починає дихати, пульсувати; відблиски неба грають ночами на стінах собору, на його верхах. Якщо о такій порі повертається з інституту Микола Баглай, студент металургійного, то він, ясна річ, зупиниться на майдані і за звичкою послухає собор, його мовчання, послухає оту не кожному доступну «музику сфер». Зачувши людину, замушкотить на соборі плавнева лелека, що вимостила собі гніздо в риштованні, обкинутому довкола однієї з бокових бань. Тільки став, задер голову – уже занепокоїлась, заворушилась, чи загравою розбуркана, чи за лелечат тривожиться, щоб не повипадали з гнізда. Підвелася над гніздом, і між плавкими обрисами куполів вималювався ще один обрис – граціозний, на високій нозі силует.

Стоїть птаха, поглядає з соборної висоти на улюблену свою з жабенятами сагу, що віддалік поблискує при місяці плесом, озирає сріблясті шатра акацій, що окутали Зачіплянку густим медвянистим духом.

Материзна все тут, предківщина студентова. Віки промовляють до нього в цей опівнічний час, коли вже не джмелять моторчики по садках, не шелестить вода із шлангів, і над заколисаною в місячнім сьайві Зачіплянкою, над її тихими вуличками панує тільки червона сторожкість

¹ Літургія – церковна відправа у християнстві, під час якої виконуються обряди, пов'язані з таїнством причащення.

² Меса – тут йдеться про хоровий багатоголосий твір, написаний на текст літургії.

неба та спокійна ясність собору. Вночі собор ніби ще величавіший, ніж удень. І ніколи не набридає студентові на нього дивитись. Один із тих велетів тисячолітніх, що розкидані по всій планеті, – то мов похмурі цитаделі стоять з щілинами вікон-бійниць, то стрілчастими шпилями десь черкаються хмар, то в розлогих опуклостях бань відтворюють образ неба... Серед людських поколінь, серед текучих віків височать незрушно, оклецавши себе символами-оздобами, кам'яними химерами, вкарбувавши в собі пристрасті епох. І коли ті, далекі, прийдучі, виринувши з глибин всесвіту, наблизяться колись до нашої планети, перше, що їх здивує, безсумнівно, будуть... собори! І вони, інозоряні, теж стануть дошукуватись тайни пропорцій, ідеального суголосся думки й матеріалу, шукатимуть ніким досі не розгадані формули вічної краси!

Так буде, студент певен цього.

Безвітряно, і коксохімівського диму сьогодні не чути. Медом акацій пахне зачіплянська вуличка Весела. Шпоришем затяглась під парканами, а посередині пухкий килим пилюки, і по ньому легко пахкають студентські, розбиті на тренуваннях, кеди. Хоч нікуди ще хлопець і не літав, а йде по зачіплянському килиму, мов космонавт...

Для нього, для Баглая-молодшого, тут епіцентр життя. Тут чутніше, ніж будь-де, промовляє до тебе навколишній світ своєю мудрою нічною тишею, химерною рослинною в'яззю на відбілених місяцем шлакових стінах. Вночі при місяці більше, ніж удень, вражає тебе оце розкошисте зачіплянське бароко³ з кетяжистих акацій та виноградного буйнолістя. Все змінилось, розрослося, переплелось, і в усьому, в єдності всього – гармонія. І самий смисл буття чи не в тому, щоб пити красу цих ночей, жити у мудрій злагоді з природою, знати насолоду праці й поезію людських взаємин? І щоб навчитися цим дорожити, відчутти потребу все це берегти... Спочиває Весела, натрудившись, нагаласувавшись за день, розметавши натовпи своїх сірих, канючливих клопотів. Міцно спить під наркозом акацій, що аж до відчинених вікон звисають своїм рясним сріблястим суцвіттям. Не видно ні веранд, ні парканів, ні нужників – все повите нічними фантазіями

³ Б а р о к о – стиль в архітектурі та мистецтві кінця XVI – середини XVIII ст., для якого характерні підкреслена урочистість, пишна декоративність і динамічність композиції.

акацій, химер'ям тіней. Тиша, сон і цвіт. Щось є чаклунське в таємничості нічного цвітіння, в місячнім мареві й тиші цих світлих акацієвих ночей. Все у спочинку, тільки дихають повно легені неба та височить над селищем собор, чатує зачіплянські сні й сновидіння.

Повагом чвалає Баглай-студент у своєму трикотажному спортивному костюмі, щось намугикує йдучи. Запізнілий гук чути десь на Клиничку, йому відгукнулося на Циганівці чи на Колонії, хочеться й студентові гогкнути на всю горлянку, та, проте, совісно, люди ж сплять, тому й далі тільки впівголоса мугиче щось незрозуміле Зачіплянці, як і його інтегралі.

Крім Баглая-молодшого, є ще Баглай-старший, що за свій темперамент та задерикуватість раніше був знаний на селищах як Іван-дикий, чи Іван-рудий, а з певного часу відомий більше як «отой Баглай, що в Індії», або просто Віруньчин Іван. Зійшлися характерами Іван та Вірунька. Живуть душа в душу, біля їхнього двору, ніби знак ідилічної згоди в сімействі, під навислим цвітом акацій – лавиця чепурненька, зручна, з бильцем. Лавка, можна сказати, історична. Невдовзі після одруження Іван власноручно змайстрував її, щоб можна було вийти увечері й посидіти при тихих зорях з молодого дружиною в парі. Вгадав, видно, Іван вибрати місце: якраз там, може, лавку спорудив, де пращури колись сиділи на колодках. Бо як вечір, так і збіговисько біля лавки, з усієї вулиці – сюди, наче їм тут каша закопана. Цілий вечір товчуться під вікном, на гітарах бренькають. Доки Іван був дома, не раз гульки розганяв, в самих трусах вискакував, сухоребрій, закудлярний зі сну, витрішкуватий, злий:

– Ану, киш мені звідси, гайдуряки⁴, варакути!⁵ Як ви мені вбринькались! Після зміни й відпочити не дають.

Сьогодні розжене тих бринькачів, а завтра вони знов тут, знов бренькають, регочуть під вікнами, ніби навмисне випробовуючи Іванів терпець та оту його «дикість», коли від найменшого доторку чоловік уже завівся, уже спалахнув, як порох. Здавна відомо, що заборонений плід – найсолодший. Живе за Баглаями, у бік саги, Ягор Катратий, запеклий садолюб. Одного літа, коли в садку його виноград наливався гронами, намислив

---

⁴ Г а й д у р я к а – розбійник.

⁵ В а р а к у т – бунтар, заколотник.

старий поставити над кущами електропастуха. Тільки шарпне яке-небудь шпаченя за кущ – уже і «єсть контакт!», уже деренчить дзвінок у дідівській хаті, – вискакує розкошланий господар по тривозі. Звичайно, після цього нововведення навіть ті, кого раніше й не приманював Ягорів садок, тепер не минали нагоди потрясти кущі – цілу ніч дзвінок у хаті не змовкав. Довелося відмовитись старому від своєї раціоналізації. Те ж саме і з Івановою лавкою.

Зараз лавка вільна, – чи не тому й вільна, що господаря в хаті нема, що нікому вискакувати та полахати? Сама наче запрошує: сядь, студенте, відпочинь після трудів праведних! Навіть можна прилягти на лавці горілиць та ще й тут помугикати до нічних світил.

Тільки-но студент розлігся, відчувши себе в блаженстві супокою, як у відчиненім вікні з'явилася заспана Вірунька. Кругловида, повноплеча, злягла на підвіконня, білою пазухою до місяця світить.

Дивацтва контрактованого студента Віруньці добре знайомі, це ж тільки Микола має звичку о такій порі, не добрівши додому, розлягтися горичерева на чужій лавці, щоби знічев'я помугикати до зірок...

– Ловко ж ти вмовився, – подає Вірунька голос із вікна. – І співаєш гарно, тільки якби замовк, було б ще краще... Дітей мені побудиш.

– Мовчу. Співати заборонено. А думати?

– Нагнала якась уже думок?

– Ні, думки мої іншого характеру.

– Якого ж саме, коли не секрет?

– Обмислюю, Вірунько: чи не записатися мені в секцію класової боротьби?

– Це щось нове.

– Об'яву таку в нас біля деканату вивішено: «Записуйтеся у секцію класової боротьби»... в розумінні класичної тобто. Здорово?

Вірунька тихо сміється. Білі яблука щік поблискують, і плечі біліють, купаючись в місячнім молоці, і здається – пахне від неї молочно. Давно не доярка, а й досі від Віруньки молоком наче пахне, як тоді, коли Іван уперше привів її на Веселу. Водив та все показував їй, вихваляючись, викрикував гордовито: «На нашій вуличці анонімок не пишуть!..» Розкохалась, розповніла в щасливім заміжжі, в ідилії шлюбу, хоча на роботі їй доводиться нелегко, в тій гуркотняві шихтового двору, де Вірунька

не перший рік висиджує зміну за зміною в кабіні свого крана. В цеху її називають ас-машиніст. Там Віруньчине обличчя завжди в респіраторній масці, яку вона не скидає протягом усієї зміни, щоб не отруюватись їдкою пилюкою агломерату. Мов королева, возсідає Вірунька десь аж у піднебессі цеху, десь там торкає пальчиками залізну гриву свого велетня-крана, і він, покірний найменшому її порухові, пересувається куди треба, з гуркотом загібає тонни іржавого брухту, переносить в повітрі і з ще більшим гуркотом – у мульди⁶, в мульди! На вічних протягах, в ядучій пилюці, у скреготах заліза – таке її життя в чорній, літаючій над пеклом шихтового двору кабіні... А тут біленька кабіна її хати пливе у пахоцях акацій, і сюркотливий коник десь із бур'янів тче і тче передовій кранівниці свою нічну поему... І так цілу ніч. І зорі галактик із глибин всесвіту цілу ніч прислухаються, як зачіплянські коники цвірчать...

– Чула, Вірунько, що нібито одержано сигнали якоїсь далекої зірки... Астрономи зафіксували: кожних сто днів регулярно повторюється, блимає із всесвіту таємничий радіомаяк... З якоїсь, може, позаземної цивілізації... Озиваються, стукають у двері...

– Ще їх нам не вистачало... Хоча це ти, мабуть, вигadaв.

– Вірунько, а що тобі собор наш говорить?

– Отой облуплений? Не чула, щоб він говорив.

– А ти вслухайся. Не так вухами, як душею...

– Моїй душі є до кого дослухатися: Івана оце знову вві сні бачила... Наче дно ковша прогоріло! Тільки підняли його, а дно – хрясь, метал розлився по цеху, вже й кран мій горить, залізо горить, а Іван стоїть, ні з місця!.. Я йому гукаю, щоб тікав, а догукнути не можу, наче горло мені забили доломіти⁷ та магнезити⁸... Згориш, Іване, кричу, рятуйся ж! Від скрику свого й прокинулась... До чого б цей сон?

– Факіром Іван повернеться, йогом. Босий по розпеченім шлаку ходитиме.

⁶ Мульда – тут металева форма (коробка), з якої вихідні матеріали завантажують у сталеплавильні печі.

⁷ Доломіт – породоутворюючий мінерал класу карбонатів, осадова карбонатна гірська порода, мінерал, що використовується як вогнетривкий матеріал.

⁸ Магнезит – мінерал; використовується для виготовлення вогнетривів, магнезійного цементу, одержання солей магнію тощо.